

УДК 025.4.036:004.78COBISS/OPAC

ПРЕТРАЖИВАЊЕ УЗАЈАМНОГ КАТАЛОГА - COBISS/OPAC¹

Новка Шокица
Библиотека Матице српске, Нови Сад

Сажетак

Узајамна библиографско-каталожка база података COBIB.SR резултат је онлајн каталогизације и садржи преко 1.350.000 библиографско-каталожких записа. Узајамни каталог је онлајн доступан свим корисницима интернета на адреси <http://vbs.nbs.bg.ac.yu/cobiss/>. Претраживање узајамног каталога обавља се софтвером COBISS који садржи могућности мултимедијалног приказа и преласка на појединачне каталоге библиотека и активирања хиперлинк веза унутар записа у бази и прелазак на интернет, затим препис библиографских података у стандардизоване форме извештаја. Претраживање је прилагођено различитим захтевима и ступњима знања корисника, тако да постоји 3 начина претраживања: основно, изборно и командно. Претраживање се обавља преко индекса за претраживање који су речи или речи и фразе. Синтакса је стандардна, са логичким, контекстним и нумеричким операторима. Узајамна база садржи преко 80 индекса за претраживање (у OPAC-у је описано 28 најчешће коришћених индекса), што је издваја у односу на сличне библиографско-каталожке базе које су углавном претраживе преко 5 до 10 индекса.

Кључне речи: узајамни каталог, библиографска база података, претраживање, COBIB.SR, COBISS/OPAC, индекси

COBISS/OPAC UNION CATALOGUE SEARCHING²

Novka Šokica
Matica Srpska Library, Novi Sad

Abstract

The union catalogue COBIB.SR is a result of online shared cataloguing and contains over 1.350.000 bibliographic and catalogue records. The catalogue is accessible for all Internet users via <http://vbs.nbs.bg.ac.yu/cobiss/>. The catalogue/database searching is done by the COBISS software which includes the possibilities: of multimedia displaying and selecting desired items from catalogue list of the different libraries, activation of hyperlinks inside of database records, going to the Internet and listing the bibliographic data retrieved in the reports of standardized forms. Searching is adapted to be suitable to the requirements and expertises of different users through the three search modes: beginners', intermediate and advanced. Searches are done by search indexes that both words and words and phrases. The syntax is standard with logic, context and numerical operators. The shared database contains more than 80 indexes (from which 28 indexes are described in the OPAC as the most frequently used) and it is distinguished by them in comparison with the similar catalogue databases mainly searchable by 5 or 10 indexes.

Key words: union catalogue, bibliographic database, searching, COBIB.SR, COBISS/OPAC, indexes

Узајамни каталог - COBISS.SR

Узајамни каталог у Србији успостављен је 17. фебруара 2003 спајањем библиографско-каталожких база библиотека БМС, НБС, УБСМ и ЈУБИН на COBISS платформи. У систему COBISS узајамни каталог је добио назив COBISS.SR

Узајамни каталог функционише тако што библиотеке раде кооперативно у онлајн начину рада на обради публикација. Сада у њему раде највеће библиотеке у Србији НБС, БМС и УБСМ.

Функције узајамног каталога су вишеструке:

¹Рад је изложен на 9. стручном скупу "Рад у систему узајамне каталогизације" одржаном у оквиру Девете скупштине Заједнице библиотека универзитета у Србији, 10-11 октобра 2003. г. у Народној библиотеци Србије, Београд

² Paper presented on the 9th Professional Meeting "Shared cataloguing system" organized by the Serbian Academic Library Association and held 10 -11 October 2003 in the National Library of Serbia, Belgrade.

- централна национална библиографско-каталожка база у Србији и “copy service” за библиотеке чланице електронски каталог који има могућности за аутоматизовану позајмицу
- централни каталог страних публикација
- централни каталог националне продукције
- база података са чланцима домаћих аутора
- база података о публикацијама које су у штампи - СІР
- извор података за претраживање и штампање библиографија и каталога
- база података размењива са другим системима и са великом могућношћу интегрисања на регионалном нивоу са осталим базама које су у систему COBISS.

Садржај базе узајамног каталога је одређен типом библиотека које у њему раде, публикацијама које имају у својим фондовима и развојним плановима система Виртуалне библиотеке у Србији. У нашем систему у узајамном каталогу раде националне и највећа универзитетска библиотека па се наш узајамни каталог може сматрати националним каталогом који је извор података свих националних библиографија. У будућности, када се у систем узајамне каталогизације укључи већи број факултетских и специјализованих библиотека садржај узајамне базе ће бити обогачен и библиографско-каталожким описом докумената који оне поседују. Пројекат Виртуелне библиотеке Србије ће иницирати и стварање националних FULL text база података и збирки електронских докумената, библиографија наших научних радника, и повезивање са другим базама и системима.

Узајамни каталог COBIB.SR садржи око 1.3500.000 библиографско-каталожких записа. Каталог чине

- око 1.250.000 монографских публикација (од тога 832.745 домаћих)
 - све домаће књиге објављене после 1989
 - све стране књиге набављене после 1989 у БМС, НБС и УБСМ
- 53.736 наслова серијских публикација (15.682 страних)
- око 106.000 чланака углавном домаћих аутора
- преко 60.000 наслова некњижне грађе
- 14.754 докторских дисертација одбрањених на нашим факултетима
- скоро све домаће публикације које су изашле од 1978. до сада

У онлајн начину рада месечно се у узајамни каталог уписује око 6.000 нових записа.

Структура библиографско-каталожког записа узајамног каталога је стандардизовани UNIMARC формат имплементиран у систему COBISS под називом COMARC. Претраживање каталога је обезбеђено кроз софтвер COBISS/OPAC у telnet и WWW опцији. Онлајн је доступан свим корисницима интернета на адреси <http://vbs.nbs.bg.ac.yu/cobiss/>. Институт информацијских знаности из Марибора, Словенија (IZUM) је аутор софтвера COBISS и сарадник на одржавању узајамне базе COBISS.SR и софтвера COBISS/OPAC

Претраживање

Претраживање узајамног каталога садржи могућности мултимедијалног приказа и преласка на појединачне каталоге библиотека и активирања хиперлинк веза унутар записа у бази и прелазак на интернет.

- Прилагођено је различитим захтевима и ступњима знања корисника
- Обезбеђује прегледну презентацију резултата претраживања. Обезбеђује презентацију података у 4 формата (скраћени, кориснички, кориснички пуни и COMARC)
- Резултате претраживања је могуће преписати у датотеку која се електронском поштом може транспортовати до корисничког рачунара.
- Може се једносатвно прелазити из каталога једне библиотеке у каталог друге библиотеке из свих корака претраживања
- За прелазак из једног записа у други активне су везе предвиђене самим форматом али и везе преко одредница.

- Подржава коришћење аутоматизоване позајмице. (Библиотеке у Србији још нису све прешле на аутоматизовану позајмицу, тако да корисници библиотека или класичним путем врше позајмицу у својој библиотеци или преузимају резултате претраживања преписивањем у датотеку и посредством електронске поште преузимају податке).
- Садржи онлајн упутства за претраживање WWW COBISS/OPAC-а која су веома детаљна и прегледна

У софтверу COBISS/OPAC постоје 3 начина претраживања.

Основно претраживање је намењено корисницима који желе да на једноставан начин пронађу публикацију за коју имају наслов, аутора као би позајмили публикацију, затим корисницима који не познају технике претраживања и углавном упите за претраживање постављају преко речи које набрајају везом “и”. Ово претраживање се најчешће користи.

Изборно претраживање садржи могућност претраживања по 28 исказних индекса које могу бити повезана са “и” “или” или “не”.

Командно претраживање обезбеђује писање компликованијих исказа у којима се сем логичких опетатора могу користити и контекстни оператори (поред, у истом потпољу) и ограничења.

Током постављања упита за претраживање у свим начинима за претраживање дозвољено је писање само основног графичког знака, писање малих или великих слова (с уместо ч, S уместо š, o уместо ö) и изостављање чланова на почетку страних речи.

Примери: masina=машина, karadordevic=Карађорђевић, ujvidek=Ўјвидек

Претраживање се обавља преко индекса за претраживање који настају издвајањем делова библиографско-каталошког записа структурираном према COMARC формату. Тако је на пример наслов индексан из поља 200a, година издања из поља 100c COMARC формата.

Индекси за претраживање се могу појединачно позивати програмски (код основног и изборног претраживања) или тако што се упит за претраживање започиње предвиђеним префиксом индекса. Такође се претраживање може ограничити на речи из индекса, затим на део индекса или се може листати индекс од неког места надаље.

Сви индекси за претраживање су обједињени, без обзира на писмо и језик а упити се постављају латиничном тастатуром.

Садржај индекса је одређен садржајем и структуром записа тј. поља и потпоља COMARC записа па може бити текст или код. Када се у 101a упише код *eng*, индексира се као код и претражује се као “језик публикације је енглески”. Такође је одређени садржај записа индексан и по речима што олакшава претраживање. Тако када се у 200a упише наслов он се може претраживати у целини (то је фраза) или преко сваке речи (то је индексирање преко речи).

Примери фраза и речи основног и изборног претраживања

Autor: "savic-rebac, anica"³ *фраза*

Autor: anica savic rebac *речи везане и то значи аутор је аница и савиц и ребац*

Naslov: "numericka analiza i programiranje" *наслов публикације је Нумеричка анализа и програмирање*

³ у примерима текст који треба куцати је у истакнут масним словима и латиницом, знаке навода треба куцати код постављања упита исто како је дато у примерима

Naslov: numericka analiza programje у наслову се налазе речи нумеричка и анализа и програмирање

Naslov: "numericka analiza i*" наслов публикације почиње са Нумеричка анализа и

Naslov: "*programiranje" наслов публикације има на крају реч програмирање

Ključna reč: "savic-rebac, anica" фраза

Ključna reč: anica savic rebac кључне речи су аница и савиц и ребац

Izdavač: delta реч из назива издавача

Izdavač: "delta" назив издавача

Примери писања речи и фраза код командног претраживања

Select: AU=savic-rebac, anica као фраза тј. као ауторска одредница

Select: anica and savic and rebac као кључна реч

Select: (anica and savic and rebac)/AU као речи изабране из имена аутора

Select: savic()rebac/AU као речи из имена аутора везане конетекстним оператором

Када се фраза или реч жели скратити код укуцавања место прекида се обележи са звездицом

numeri* analiz* *kapitalizacija
"milutinovic, s"*
au=milutinovic, s*
"*noć" "*ija bilja"

Узајамна база садржи преко 60 индекса а 28 који се најчешће користе су документовани у онлајн упутствима за COBISS/OPAC. Када се користи основно и изборно претраживање није потребно писати префиксе, већ их одабирати пратећи екран. Код командног начина рада префикс се увек уписује, реч без префикса претражује се као кључна реч. Више кључних речи код командног претраживања се морају повезати операторима у изразе. Тако ако напишемо у командном претраживању **secerna repa** неће бити ниједног записа који задовољава критеријум за претраживање, треба да напишемо **secerna and repa** или **secerna()repa= secerna(w)repa** или **secerna(n)repa** да би се претраживање обавило преко кључних речи.

Индекси за претраживање су описани у онлајн помоћи у COBISS/OPAC-у и префикси, суфикси и лимити су набројани и илустровани примерима.

Списак префикса (**Табела 1**) и суфикса (**Табела 2**) у целини су преузети из COBISS/OPAC-а.

Када се претраживање обавља у изборном начину тада се бира текст значења префикса, а када се користи командно претраживање, тада је потребно уписати префикс и исказ за претраживање. Примери су дати у командном начину претраживања, у изборном се може претраживати по свим индексима али се уместо писања префикса мења опција избора на екрану.

Табела 1

Prefiks	značenje	primer pretraživanja
AU=	Autor - osoba	AU=Nenadić, Mi*
CB=	Autor - korporacija	CB=Izložba
KW=	Ključne reči	KW=arheolo*
CL=	Zbirka	CL=Velike ljubavi*
CP=	Mesto sast./dod. nazivu korp.	CP=Paris
PP=	Mesto izdanja	PP=Kotor
TI=	Naslov	TI=*gramatika
TO=	Naslov originala	TO=*grammar
SU=	Predmetne odrednice - sve	SU=sudovi
PN=	Predmetna odrednica - lično ime	PN=Shakesp*
CS=	Predm. odred. - naziv kolek. tela	CS=Narodni muzej
DU=	Slobodno oblikovane predm. odred.	DU=spomini
PU=	Izdavač	PU=Dečje novine
CO=	Zemlja/regija izdavanja	CO=ita
LO=	Jezik izvornog dela	LO=jpn
LA=	Jezik teksta	LA=cze
AC=	Kod za vrstu autorstva	AC=440
TA=	Kod za predviđene korisnike	TA=b
LC=	Kod za književni oblik	LC=a
CC=	Kod za vrstu sadržaja	CC=j
FC=	Šifra organizacije	FC=110*
TD=	Tipologija dok./dela	TD=1.04
UC=	UDK za pretraživanje	UC=37
BN=	ISBN	BN=86-311-0150-8
SP=	ISSN	SP=0352-8979
SN=	ISSN uz članak	SN=0409-3739
PY=	Godina izdanja	PY=1998
P2=	Zaključna godina izdanja	P2=1996

Табела 2

Sufiks	značenje	primer pretraživanja
/SU	Predmetne odrednice - sve	slikar*/SU
/AB	Sažetak ili apstrakt	kapital*/AB
/AU	Autor - osoba	Kafka() Franz/AU
/CB	Autor - korporacija	Pravni*() fakultet*/CB
/CL	Zbirka	Velik*(s) ljubav*/CL
/CP	Mesto sast./dod. nazivu korp.	Kiel/CP
/GE	Ključne reči	Turči*(3n) vodni*/GE
/GM	Opšta oznaka građe	katalog*/GM
/NM	Proizvođač	abc*() glas*/NM
/NT	Napomene	nuklear*/NT
/PM	Mesto proizvodnje	Nova*/PM
/PP	Mesto izdanja	(Celovec or Klagenfurt)/PP
/PU	Izdavač	radiotelevizija/PU
/TI	Naslov	hron*(f) porod*/TI
/TO	Naslov originala	Bridget*/TO
/PN	Predmetna odred. - lično ime	Janković/PN
/CS	Predm. odred.- naziv korporacije	Univerz*(1w) Gor*/CS
/DU	Slobodno formirane predm. odred.	knjiž*(2n) krit*/DU

Суфикси се могу користити у изборном и у командном начину претраживања. Примери у Табели 2 су дати у командном претраживању. У изборном претраживању није потребно куцати суфиксе.

CL=posebna izdanja *тражи записе у којима је колекција са називом Посебна издања*

posebna(izdanja)⁴/CL тражи записе у којима у наслову једне колекције постоје речи посебна и издања (у истој колекцији)

(posebna and izdanja)⁵/CL тражи записе у којима у наслову колекција постоје речи посебна и издања (не мора бити иста колекција)

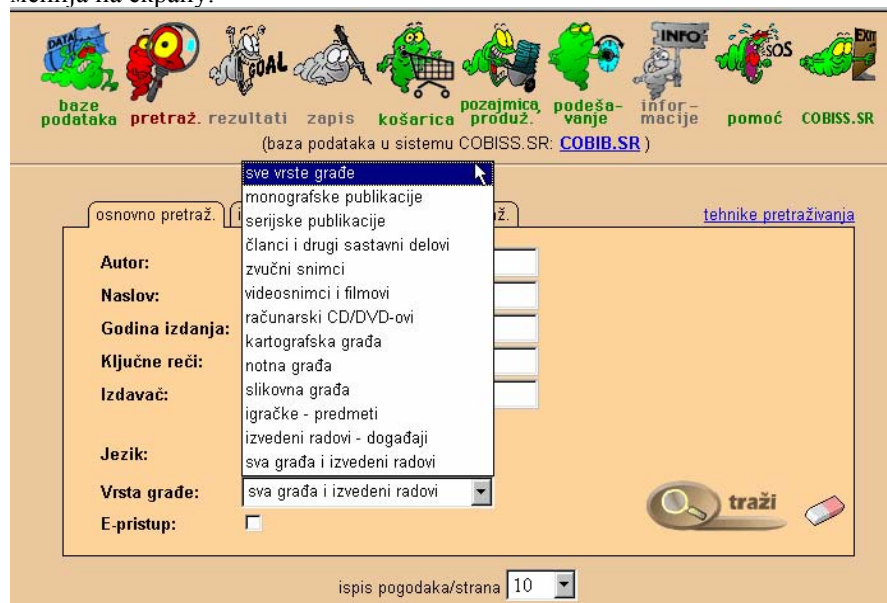
Префикс има значење **је тј. једнако** а суфикс значење **у тј. садржи**.

Ограничења за претраживање могу се користити само код командног начина претраживања на начин како је наведено у следећој Табели 3 са примерима. По синтакси су веома слични суфиксима а имају значење **само монографске публикације, само серијске.. само некњижна грађа, само оне који су са годином god.**

Табела 3

Ograničavanje	značenje	primer pretraživanjaj
/MON	Monografske publikacije	svet*(u)pis*/mon
/SER	Serijske publikacije	zbornik*/ser
/ART	Sastavni delovi - članci	uticaj*/art
/BMA	Knjižna građa	Racković/bma
/NOMON	Sva građa bez monografskih publ.	au=protić, nada*/nomon
/NOSER	Sva građa bez serijskih publ.	nation*/nosser
/NOART	Sva građa bez sastavnih delova	društvo*() nauk*/noart
/NBM	Neknjižna građa	TI=atlas*/nbm
/god.	Godina izdanja	voda*/1996

Најчешћа ограничења везана за врсту публикација код основног и изборног претраживања се лако бирају из менија на екрану.

Контекстни оператори се користе у значењу близине и распореда речи које се уписују у исказу за претраживање. Они имају веће значење код претраживања по индексима који су састављени од већег броја речи као што су наслови, називи институција, напомене и сажети. Могу се употребљавати само код командног начина претраживања. Користе се **WITH** (синтакса је **(W)**) ако је распоред речи фиксиран и **NEAR** (синтакса

⁴ Када се користе суфикси тада се речи морају везивати контекстним операторима.

⁵ Када се неки индекс понавља у истом запису (случај са колекцијом) тада се везом са and добија већи број записа, па је боље користити контекстне операторе.

је (N) ако није важно у кома распореду су речи. Може се уписати број испред оператора - нпр. (2W) значи највише 2 речи између. Када се упише () подразумева се оператор WITH. Тако **posebna()**izdanja и **posebna(W)**izdanja и **posebna(1W)**izdanja у претраживању значе исто.

Могућности претраживања у командном начину рада су веома велике и њих користе углавном библиотекарџи. Понекад је сем знања суфикса и префикса потребно познавати и библиографско-каталожку обраду па и COMARC формат.

Најчешћи начин који корисници примењују је основно претраживање и то претраживање према речима које набрајају и тада се претраживање обавља преко кључних речи. Кључне речи су све речи из наслова, импресума из напомена и сажетак и одредница.

Када се након обављеног претраживања добије извештај о публикацијама које су задовољиле упит за претраживање тада се за сваку појединачну публикацију може видети која библиотека има у својој бази такву публикацију, затим се може наставити претраживање из одабраног записа одабиром предложених веза које су дефинисане самим записом. Те везе су чланак-часопис, запис-база библиотеке-сигнатура примерка, часопис-претходни или следећи наслов часописа, одредница-сви други записи са истом одредницом, затим запис и хиперлинк адреса документа на интернету. У току претраживања узајамне базе постоји могућност одабирања и копирања записа у "кошарицу" а затим и преко електронске поште. За библиотеке које имају аутоматизовану позајмицу постоји и могућност резервисања публикација у току претраживања WWW OPAC-а узајамног каталога

Претраживање узајамног каталога COBIBB.SR софтвером COBISS/OPAC задовољава потребе и корисника Интернет-а и библиотекарџе. У односу на сличне каталоге у свету број индекса за претраживање је велик а синтакса обезбеђује сасвим прецизне упите за претраживање.

Пример основног претраживања⁶

Godina izdanja: **1999:2003** *овако се поставља упит за интервал година*

Ključna reč: **numeri* analiz*** *овако се набрајају кључне речи*

Vrsta građe: све

The screenshot shows a search form with the following fields and values:

- osnovno pretraž. (selected)
- Autor: [empty]
- Naslov: [empty]
- Godina izdanja: 1999:2003
- Ključne reči: numeri* analiz*
- Izdavač: [empty]
- Jezik: svi jezici (dropdown)
- Vrsta građe: sve vrste građe (dropdown)
- E-pristup:
- ogranicavanje: [empty]
- traži button
- ispis pogodaka/strana: 10 (dropdown)

Ако корисник одабере E-pristup, тада ће претраживати само електронске документе. Као што се види на слици изнад корисник може одабрати и ограничење на један језик или врсту грађе.

⁶ У примерима је као илустрација преузет само онај део екрана WWW OPAC-а који показује где и како се уноси текст за претраживање.

Пример изборног претраживања

О Аници Савић Ребац а да није есеј где је с код за књижевне облике-есеј. У примеру се тражи преко речи из предметних именских одредница. Исто питање преко фразе дато је у примерима индексирања речи и фраза “savic-rebac, anica”.

The screenshot shows a search interface with three tabs: "osnovno pretraž.", "izborno pretraž.", and "komandno pretraž.". The "izborno pretraž." tab is selected. Below the tabs, there is a section titled "Unesi pojmove za pretraživanje:". It contains five rows, each with a text input field, a "traži u" label, and a dropdown menu. The first row has "anica savic rebac" in the input field and "Predmetna odrednica - lično ime" in the dropdown. The second row has "c" in the input field and "Kod za književni oblik" in the dropdown. The third row has an empty input field and "Godina izdanja" in the dropdown. The fourth row has an empty input field and "Ključne reči" in the dropdown. The fifth row has an empty input field and "Autor - korporacija" in the dropdown. Below this section, there is a "Vrsta građe:" dropdown menu set to "sve vrste građe" and an "E-pristup:" checkbox which is unchecked. A "traži" button with a magnifying glass icon is visible on the right.

Пример командног претраживања

Тражење записа у којима је Ратко Тошић ментор. При томе је коришћено да је AU= префикс за аутора, AC= префикс са врсту ауторства, 991 – код ментора

The screenshot shows the same search interface as above, but with the "komandno pretraž." tab selected. The "Select:" section contains a text area with the command "au=tosic, ratko()ac=991". Below this, there is a "Vrsta građe:" dropdown menu set to "sve vrste građe" and an "E-pristup:" checkbox which is unchecked. A "pregled prefiksa i sufiksa" button is visible on the left, and a "traži" button with a magnifying glass icon is on the right.

ЛИТЕРАТУРА:

1. COBISS/OPAC V4.1 : priručnik za uporabnike. - Maribor : Institut informacijskih znanosti, IZUM, cop. 2002.
2. <http://vbs.nbs.bg.ac.yu/cobiss/>
3. COBISS/Katalogizacija : priručnik za korisnike : uzajamna katalogizacija. - Maribor : Institut informacijskih znanosti, 2000